

Кыра белех оболоругар тыл сайдыытын аһаҕас дьарыгын конспега
Иитээччи: Туласынова Анастасия Константиновна.

Дьарык сыала: оонньуу нөнүе кыра саастаах оболорго тыл сайдыытын
дьобурдарын чинэтии.

Соруктара: - обону оонньууга кебулээһин

- толкуйдуур дьобуру сайыннары
- санарар аппараты эрчийии
- оонньуу кэмигэр септеехтук тыныныны ситиһии
- «у» дорбоону куолаһы уларытан санарары уерэтии
- «у» дорбоону чуолкайдык санарарга эрчийии
- дьарыктан оболор дуоһуйууну ылалларын ситиһии.
- Иккилии буолан сизттиһэн турарга уерэтии

Туттуллар матырыйааллар:

- хатын мастар (бэйэ оноһуга)
- сайынны муузука
- кэбэ этэр муузука
- сайынны уруһуйдаах хартыыналар
- сардана сибэккилэр (бэйэ оноһуга)
- араас дьуһуннээх лыахтар (бэйэ оноһуга)
- манан дьуһуннээх былаахтар (бэйэ оноһуга)
- булчут танаһа
- куобах ойуулаах бэргэһэлэр
- кулумурдэс енеех меееччук, иһигэр ынах, бере, бетуук, куоска оонньуурдардаах.
- куех оттор (бэйэ оноһуга)

1 этап. Санарар аппараты эрчийии.

Кэпсээн нөнүе обо тылын сайыннары. Баспытаатал оболорго кэпсээн
кэпси-кэпси тылын эрчийэн кердерер, оболор утуктэллэр.

Баспытаатал:

- Тылчааммыт сарсыарда уһуктаат туннугун арыйбыт уонна таһырдьаны
енейен кербут, кердебунэ оболор хачыаллыы абай сылдыаллар эбит. Онуоха
тылчааммыт ыксаан тийһин сууна барбыт, бастаан уеһэ тийһин сууммут,
онтон

аллара тийһин. Ол кэнниттэн барыанһа уонна блины сизэбит. Таһырдыа
тахсан

сизэбиттэн лаппаахытын хостоон баран оболору кытта кумахха оонньообут.
Ол

оонньуу олорон окко баба ыстана сылдыарын кербут уонна атыгар ыстана
олороот куулэйдии барбыт, бастаан ата хааман барбыт, онтон суурбут. Ол
сылдыан чаһытын кереед дьизэтигэр теннен кэлбит. Маладыастар, бары сепке
онордугут.

2 этап. Сайынны дьыл кэмигэр кириии.

Баспытаатал:

Таһырдыа тымныйар,

Хаар туһэр

ОБолор халыннык танналлар,
Салаасканан хатааһылыыллар.

- Оболоор, билигин дьыл кэмэ ханныгый? («Кыһын»-дииллэр оболор).
Саамай сеп, билигин дьыл кэмэ – кыһын. Онтон оболоор, ханнык дьыл
кэмигэр сетуелууллэрий? Сибэкки хомуйалларый? («Сайын»-диэн
эпшиэттиллэр оболор). Саамай сеп, маладьыастар, сепке эпшиэттээтигит.
Оболоор, сайын биһиэхэ куулэйдии кэлэ сылдыарын бабарабыт дуо? («Аһаа,
бабарабыт»). Оччоҕо билигин бастаан сиэттиһэн баран харахпытын симэн
кэтэһэн турабыт.

Сайынны муузука тыаһаан барар, чыычаахтар ыллаан сабалыыллар,
уеннэр-кейуурдэр тыастара иһиллэн барар. Сайынны хатын мастар белеххе
ууруллаллар, сайынны хартыналар ыйаналлар, сардаана сибэккилэри куех
отторго туруораллар.

Баспытаатал:

- Сайыммытыгар тийэн эрэбит. Харахпытын аргый арыабыт. Истин
эрэ, чыычаахтар ыллыыллар, кун кербут, сибэккилэр тыллыбыттар, сып-
сылаас буолбут. Сайыммыт кэлбит.

3 этап. Оонньоу нене септеехтук тыныны.

Баспытаатал:

- Биһиги бугун сепке санара уерэнэрбитигэр муннубутунан салгын ылан
баран айахпытынан таһаарарбытыгар бу араас енеех лыахтары кетутэ
сатыахпыт. Бастаан салгыны муннубутунан ылабыт (оболор утуктэллэр),
онтон айахпытынан салгыммытын таһаараары бу лыахтары кетутеҕун эрэ!
(оболор уерэ-кете, оонньоу лыахтары сепке муннуларынан салгын ылан
кетутэллэр). Сеп, маладьыастар, лыахтарбыт ыраах да ыраах кетен бара
турдулар.

4 этап. Оонньоу нене «У» дорҕоону куолаһы уларытан санарары ситиһии.

Хас биирдии обобо манан былаах тунэтиллэр.

Баспытаатал:

- Оболоор, тыал буола сууруулээх оонньоуну оонньоубут дуо? («Аһаа,
оонньоохха»). Чэ, эрэ тыал туспут, кууһурэн испит, сууруехэин эрэ уонна
ууу-уу диибит (оболор утуктэллэр). Тыалбыт кууһурбут, тургэнник суурэбит
уонна куускэ уууу-уууу!! диибит («Уууу-уууу!!-дииллэр оболор, тургэнник
суурэ-суурэ). Арай тыалбыт бытаарбыт, биһиги эмиэ бытаарабыт,
санарарбыт

эмиэ аччыыр («Уу-уу»-диэн оболор аргый санараллар, бытааннык суурэ
-суурэ). Онтон тыалбыт эмиэ кууһурэн барар, (оболор суурэн бараллар уонна
саналара улаатар: «Ууууу-уууу!!). Ол кэнниттэн тыалбыт эмиэ аччаан барар
(оболор оонньоуну ейдеебуттэрин кердереллер).

Баспытаатал:

- Оболор, аны тыаба куулэйдии барыаххытын бабарабыт дуо? («Аһаа,
бабарабыт»). Бастаан иккилии буолан сиэттиһэбит (Оболор иккилии буолан
сиэттиһэллэр).

Оболор уонна баспытаатал тыа устун куулэйдии сырыттахарына эмискэ

муузука ненуе «Ку-ку, ку-ку!»-диир, оБолор соһуйаллар.

Баспытаатал:

-Иһиттигит дуо, оБолор, ити туох этэрий?(«Кэ5э»-диэн эппиэттииллэр оБолор). Маладьыастар, сепке эттигит. Биһиги эмиэ кэ5э курдук ку-ку диэбин эрэ («Ку-куук, ку-ку,кук-куук»-дииллэр оБолор). Маладьыастар, кэ5эбит кукулуу-кукулуу кетен бара турда. Чэ, эрэ оБолоор, сайыммыт биһиэхэ кэлэн куулэйдээн биһигини сэргэхситтэ, оонньоотто а5ай дии? («Аһаа»-дииллэр оБолор), аны кини быраһаайдахар кэмэ кэллэ, керсуеххэ диэри ди'5ин эрэ сайынна («Керсуеххэ диэри»-дииллэр оБолор). Аны сиэттиһэн баран харахпытын симэбит уонна кэтэһэбит, кыһыммыт айаннаан, чугаһаан иһэр. Сайынны хартыыналар, сардаана сибэккилэр, хатыннар, куех оттор ылыллаллар.

Баспытаатал:

-Харахпытын арыяабыт, кыһыммыт теттеру тийэн кэллэ, таһырдыабыт тымныы, оБолор халыннык танналлар, салаасканан сырылыылар.

5 этап. «У» дор5оону чуолкайдык санарарга эрчийии.

Баспытаатал оБолору олоппоско олордор уонна кулумурдэс еннеех меһееччук а5алар.

Баспытаатал:

-ОБолоор, бу меһееччук иһигэр туох баарын билиэххитин ба5ара5ыт да? («Аһаа, ба5арабыт»-дииллэр оБолор).

ОБолор биирдиилээн кэлэн илиилэрин уган ына5ы, бетуугу, куосканы, берену таһаараллар уонна хайа кыыл хайдах ньаа5ыныырын, улуйарын, хаһытыырын утуктэн кердереллер. Холобур: куоска –мяу, ынах-муу, бетуук-кукареку, бере-уу-уу.

6 этап. «Куобахтар уонна булчут»-хамсаныылаах оонньоуу.

Баспытаатал:

-ОБолоор, «Куобахтар уонна булчут» оонньоуну оонньооххутун ба5ара5ыт? («Аһаа, ба5арабыт»-дииллэр оБолор).

ОБолор куобах ойуулаах бэргэһэ кэтэллэр уонна тыа5а ыстаналаан оонньоуу сырыттаһтарына эмискэ булчут кэлэн иһэрин истэн дьиэлэригэр суурэн кэлэн киирэн хаалаллар. Булчут кэлэн куобахтары кердеен керер да сылайан уутэнигэр сынньана барар, ол бириэмэ5э куобахтар эмиэ тахсан оонньоуулар, ыстаналыылар.

Оонньоуу хаста да хатыланар.

Бу оонньоуу олус бэһиэлэй, оБолор дуоһуйа суурэллэр. Тумугэр булчут биир да куоба5ы туппакка дьиэлиир.

7 этап. Тумук

Баспытаатал оБолортон бугун тугу гыммыттарын туһунан ыйытар, оБолор тугу себулээбиттэрин кэпсииллэр. Баспытаатал оБолор дьарыкка учугэйдик кыттыбыттарын бэлиэтиир уонна махтанар. __